

Türk İmparatorluğunun Paylaşılması Hakkında Yüz Proje (1281-1913)

Trandafir G. Djuvara, Çev. Pulat Tacar

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017, 582 Sayfa, ISBN:978-605-295-077-7

İsmail AKGÜN*

Miftahı; Türklerin, Anadolu'ya şan ve şeref dolu akıncıları ile Anadolu'ya girmeleri ile başlayan Doğu Sorunu'nu diğer adı ile Şark Meselesi'ni çözmek için Batı dünyası birçok defalar silahlı yöntemler ile Türkler üzerine yürümüşken bu taarruzlarını sistemsiz ve lalettayin şekilde fiiliyata geçirmemişti. Elimizdeki bu eserde Romanya Krallığı'nın İstanbul elçisi olarak görev yapan Trandafir G. Djuvara'nın çalışması olarak; Türkleri geri dönmeye mecbur etme hatta yok etmeye yönelik yüz adet tasarımı ele almaktadır. İlki 1270'li yıllarda, Sicilya Kralı II. Charles'ın Papa IV. Nicolaus'a sunduğu

---

* MSÜ, Harp Tarihi Yüksek Lisans Öğrencisi, Kastamonu, adiltoyca@gmail.com

tasarıdan bahsedilmektedir. Fakat kitap bu noktada tarih ile tenakuz içindedir çünkü II. Charles 1270 yıllarda tahtta değildi babası Charles d'Anjou o tarihlerde Sicilya kralıdır ve oğul Charles ise Napoli Krallığı'nda hükümdar olmakla birlikte tacını 1286'da giymişti. Her ne kadar bu proje müellif tarafından şahsi bir çaba olarak görülse de (s.14) evvelki tarihlerde Papa II. Alexander'ın Endülüs üzerine Normanları sevk etmesi ve halefi VII. Gregorius'un Akdeniz'i Hıristiyan egemenliğine alma projesi ve en mühimi de Papa II. Urban'ın başlattığı geniş yankılar uyandıran Haçlı Seferleri de basit kin duyguları üzerinden çıkmıştı. Eserin bünyesinde barındırdığı planların sayısı oldukça fazla olsa da tarihte mümtaz şahsiyetlerin tasarıları kendileri gibi temayüz etmektedir. Planların muhtevasından önce temelde Doğu ile ilişkilerin odak noktalarına dikkat edilmesi gerekmektedir. Bu noktalar ilk olarak Selçuklular sonra Memluklar ve nihayetinde de Osmanlılar olmuştur.

Eser bu sayfaları kolaylıkla aktarma adına, projelerin ideal noktasını dile getirme adına Kutsal Toprakların Ele Geçirilmesi Projeleri ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması Projeleri şeklinde kitabı iki ana kısma taksim etmektedir. Birinci kısımda on bir ikinci kısımda ise seksen iki proje yer almaktadır ve kitabın isminde belirtildiği üzere tasarıların sayısı yüzü bulamamaktadır.

Birinci kısımdaki tasarılar isminden anlaşılacağı üzere, Hittin Zaferi sonrasında kaybettikleri Kudüs ve çevresini geri almak ya da maksatlıdır. Bu bölümdeki tasarıların temelinde Haçlı ruhu sezilmektedir. Padovalı keşiş Fidence'nin projesi başlığında yer alan bilgiler, tasarının mimarı olan keşiş Fidence'nin Haçlı seferlerinde ön safta yer alan Pierre L'ermite edasınca kendi emrine verilen kuvvetler ile hareket etme inisiyatifini arzu ettiğini dile getirmektedir.(s.15) Buna ilave olarak Kıbrıs Kralı II. Henri de Lusignan'ın Projesi de aynı ruhu, genetik olarak barındırmaktadır. Mezkûr tasarının sahibi aynı zamanda Hittin Savaşı'nda Selahaddin Eyyubi'ye mağlup olan Guy de Lusignan'ın² ile aynı aileye mensuptu. Kendinden birkaç kuşak önceki Kudüs Kralı ile eşdeğer bir şekilde Müslüman-Hıristiyan ayırt etmeksizin kılıçla hizaya getirilmesi şeklinde düşünülmüştü. Fakat müellif, belgeleri diplomatik bir vizyon ile yorumladığı için tarihin sadece belli bir bölümünü ele alarak olayları ele almaktadır.

Büyük paydayı kapsayan ikinci kısım ise, birinci kısımda yer alan şöhretli olmayan tarihi şahsiyetlerin yerine daha büyük simaların tasarılarına; içerik ve hedef yönü ile değinmektedir. Projelerin kronolojik sıralamasında Fransa kralı I. François tarihimizde bilinen adı ile Fransuva, tasarı sahiplerinden ilk isim olarak dikkati cezp etmektedir. I. François'in projesi; umumi çerçevede Haçlı seferini çağrıştırmaktadır. Fakat esas hedef İstanbul'dur ki bu da Thomas Beylen'e ifade ettiği şekilde "...Beni imparator seçerlerse ya üç sene içinde Konstantinopolis'te olurum ya da ölürüm." diyerek niyetini belli etmektedir. Fakat projenin tarihi I. François'in 1525 yılında neticesi hezimet ve esaret şeklinde³ vuku bulan Pavia Muharebesi öncesine aittir. Mezkûr tasarının sonunda "...bilindiği gibi I. François politika değiştirmiş, Türklerle ittifak yapmayı yeğlemiştir." (s.70) ibaresine de yer

² Hayati Ülkü, Başlangıçtan Günümüze İslam Tarihi,4. Baskı, İstanbul Çile Yayınları 1979,s.688

³ Halil İnalçık, Rönesans Avrupası Türkiye'nin Batı Medeniyetiyle Özdeşleşme Süreci,8. Baskı, İstanbul Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 2016,s.199

verilmektedir. Bir başka proje de Erasmus'a aittir. Hümanist yazar, Macaristan'ın fethi ile Orta Avrupa'da beliren Türk tehdidi karşısında Hıristiyan âlemini uyandıracak bir muhtıraya hazırlanmaktadır hatta muhtırasında Türkleri "gens barbara, obscurae originis" belirsiz kökenli barbarlar olarak nitelendirmektedir.

Rus Çarı Büyük Petro'nun Projesi'nin sıhhati bilinmemekle birlikte üzerine değerlendirme yapan müellif, Petro'ya ithaf edilen bir vasiyetnamenin bizzat çarın kendine ait olup olmadığı hakkında kuşkulu bir tavır içindedir. Fakat müellif burada; projenin sıhhatini sorgulamaktan ziyade "Rusya'yı organize eden ve yorulmadan bu ülkenin yayılma iştahını abartan kişinin Çar Petro" (s.224) olduğuna vurgu yapmaktadır. Rusya günümüzde de, Doğu politikası idealinin temelini atan şahsiyet olan bilinen Petro'nun izinden gitmeye devam etmektedir. İlerleyen bölümlerde karşımıza çıkan Napoleon ve I. Aleksandr'ın Projeleri, bölümü ise diğer bölümler ile mukayese edilirse oldukça geniş yer kaplamaktadır. Buradaki temas noktası Napoleon'un İstanbul'u Ruslara kaptırmak istememesidir. Nitekim Sainte-Helene Hatıraları'nda dile getirdiği şekilde "...Türk imparatorluğunu Rusya'yla paylaşabilirdim. Bu taksim aramızda birkaç defa söz konusu oldu. Konstantinopolis sorunu her seferinde Osmanlı İmparatorluğu'nu kurtardı. Başkent İstanbul aramızdaki en büyük sorundu ve uzlaşmanın gerçek engeliydi. Rusya orasını istiyordu, ben de vermeye razı olmuyordum. İstanbul çok değerli bir anahtardır, bir imparatorluğa değer; orasını ele geçiren dünyanın hâkimi olur." (s.317) sözleri ile Ekselans Napoleon, İstanbul'un rakip Rusya'ya peşkeş çekilmesine razı olmayacağını ifade etmektedir. Zaten tarihe bakılırsa iki ülke ve iki hükümdarda ileri de savaşa tutuşacak ve taksim planı da tarihin tozlu raflarına kaldırılacaktır. Müellif bir sonraki bölümde Avusturya Şansölyesi Metternich'in Projesi'ni ele alırken, Osmanlı'nın birliğini savunan siyasi bir kişilik oluşuna karşın Napoleon dönemindeki, Devlet-i Âli'nin yıkılmak üzere olduğuna kanidir. Müellif, Şansölyenin karmaşık fikirleri için "...lastikli bir kavram" (s.343) olarak nitelendirmektedir.

Kırım Savaşı esnasında Rusya tahtında olan Çar I. Nikolay'ın tabiri ile hasta adam olarak tanımladığı Osmanlı Devleti'nin taksimi konusunda 9 Ocak 1853 tarihinde İngiltere'ni St. Petersburg'daki elçisi Sir Hamilton Seymour'a "Kollarımızda hasta,çok ama çok hasta bir adam var." sözlerini tekrar etti ve hastanın ani ölümü ile ne olacağı hususunda bir anlaşmaya varmaları gerektiğini de ilave etti.⁴Fakat İngiltere'nin Osmanlı Devleti ile olan ticari ilişkileri ve doğu topraklarının selameti için güçlü bir Rusya istememesi planın sekte uğramasına sebebi nitekim Sir Seymour, Çar I. Nikolay'a "...ama haşmetpenahları, hastanın ölüm döşeğinde bulunduğunu sanmanızı gerektirecek hiçbir nedenimiz olmadığını belirtmemeye izin verin." (s.369) sözleri gidişatın seyrini değiştirmişti ki zamanla zuhur edecek olan savaşta Osmanlı'nın yanında yer Britanya Rusya ile savaşa girecektir. Projelerin sonuncusu olan İstanbul'un Taksimi Projesi başlığında oldukça enteresan nüanslar yer almaktadır.⁷

---

⁴ Candan Badem, Kırım Savaşı ve Osmanlılar çev. Eşref Bengi Özbilen,1. Baskı İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.66-67

Ocak 1912 tarihinde yani Balkan Savaşları'ndan evvelki bir dönemde L'Independance Belge gazetesinde ismi meçhul bir muhabir tarafından yayınlanan bir yazıda yer alan fikirlerde "...Doğu Sorunu'nun aslında İstanbul'un kime ait olacağı" sorusunun cevabında olduğunu dile getirmektedir. Kentin uluslararası bir statüye getirilmesi gerektiği lüzumuna değinilmektedir. İlginç olan veri ise birkaç yıl sonra I. Dünya Savaşı'nda müttefik olduğumuz Almanya'ya Haydarpaşa'yı, Avusturya'ya ise Galata ve deniz kıyısındaki mahalleleri (s.414) bu bilgi tarafların acımasızca kan dökecekleri umumi harpten evvel Osmanlı üzerindeki müşterek emelleri hakkında bize ipucu vermektedir. Ve tarihin süslü yalanlarında biri olan I. Cihan Harbi'ne girmese idik Osmanlı Devleti ayakta kalacak ve yıkılmayacaktı safsatasının da ne denli gereksiz olduğunu ve iddianın da çürük mesnetlere dayandığını bizlere aktarmaktadır. Sömürgecilik mevcut düzeninin iki çenesi arasına iyice giren Osmanlı için savaştan kaçmak son derece imkânsızdı. Kitabın bundan sonraki kısımlarında ise Osmanlı'nın toprak kayıplarına genel çerçevesi ile değinilmektedir. Ve müellifin tanık olduğu Trablusgarp Savaşı ve Balkan Harpleri'ne göz atılmaktadır. Eser yazarının, diplomat oluşu dolayısı ile tarihi belgeleri siyasi süzgeçten geçirerek okuyucuya aktarmaktadır ve bazı noktalarda tarihi çelişkileri de beraberinde getirmektedir. Lakin esas vizyon olarak projelerin kademeli de olsa başarıya ulaştığını dile getirme adına politik perspektifi kullanması kitaba ayrı bir renk ve ahenk katmaktadır. Tabi ki de yazarın, eseri kaleme alış tarihi günümüzden neredeyse bir asır evveline tekabül ediyor ve anlatmak istediği de taksim projeleri nezhur etmiş değildir aksine çok uzun merhalelerin ürünüdür.